

5. Райст С.В. Из истории Англо-русских научных связей / С.В. Райст. – М. – Л.: Издательство АН СССР, 1961. – 216 с.
6. Словарь иностранных слов / Под ред. членкор. АН СССР Л.Г. Спиркина, проф. И.В. Лехина и др. – М.: «Русский язык», 1986. – 13 изд. – 420 с.
7. Словник української мови / В II т. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – 360 с.
8. Шахрай О.Б. К проблеме классификации заимствованной лексики / О.Б. Шахрай // Вопросы языкознания. – 1961. – №2. – С. 53–58.
9. Щерба Л.В. Из лексикографического архива / Л.В. Щерба // Современная лексикография – Л.: Наука, 1983. – С. 154-159.
10. Baugh A.C. A history of the English language. 2nd ed. New York, 1987. – 506 p.
11. Bloomfield L. Language. New York, 1935. – 564 p.
12. Oxford English Dictionary – 5th edition, 1994. – 820 p.
13. The Randsome House Dictionary of the English Language/ – New York, 1986. – 277 p.
14. Anglo-American Dictionary. – New York: Swans, 1992. – 680 p.

Summary. The article considers the words borrowed from English into Ukrainian which are characterized by a semantic sign «person». The investigation proves that the use of borrowed English words by mass media in Ukraine is still growing.

Key words: semantic signs, special terms, English name for person, mass media, lexical and semantic processes.

Отримано: 15.06.2012 р.

УДК 81'37'367.622

М.І.Федорів

ВЗАЄМОДІЯ ДЕНОТАТИВНОГО ТА СИГНІФІКАТИВНОГО ЗНАЧЕНЬ У СЕМАНТИЧНІЙ СТРУКТУРІ ПОХІДНИХ ІМЕННИКІВ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ІМЕННИКІВ З ЛАТИНСЬКИМИ СУФІКСАМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ОСІБ)

У статті розглядаються денотативний та сигніфікативний компоненти лексичного значення похідних іменників з латинськими суфіксами на позначення осіб німецької та української мов. У процесі аналізу виділяються спільні та відмінні риси досліджуваних компонентів, визначається їх системний і індивідуальний характер.

Ключові слова: похідне, іменник, денотат, сигніфікат, структурні компоненти.

Постановка наукової проблеми та її значення. Слово як основна структурно-семантична одиниця мови слугує для найменування предметів та явищ об'єктивної дійсності. Лексичне значення слова тісно пов'язане із позначенням реальних предметів. Цей зв'язок опосередкований узагальненим відображенням у свідомості мовця реалій об'єктивної дійсності, що складає найважливішу частину лексичного значення слова, його ядро [1, 156].

Наявність у семантичній структурі похідних іменників досліджуваних мов денотативного і сигніфікативного компонентів викликає необхідність розкриття їх сутності і структури, у чому і полягає **актуальність** цієї статті.

Метою розвідки є визначення загальних та відмінних рис денотативного і сигніфікативного компонентів у семантичній структурі досліджуваних похідних іменників.

Матеріалом статті слугують похідні іменники із латинськими суфіксами німецької та української мов, що містять у своїй семантичній структурі лексико-категоріальне значення особи, відібрані методом суцільної вибірки.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Реалію зовнішнього світу, що відображена і закріплена мисленням в значення мовного знаку, називають денотатом [4,6; 1, 158]. Денотатами слова являються предмети, події, властивості, дії, почуття,

відчуття, пов'язані із внутрішнім світом людини, моральні та логічні поняття, що склалися в процесі духовного розвитку суспільства. Якщо мова в цілому відображає дійсність, то слово, зокрема, позначає предмет. Причому предмет тут розуміється максимально широко. Це не лише реальні речі, але й істоти (люди і тварини), якості істот і речей, дії і їх властивості [5, 27]. Крім цього, поняття «предмета» в лексикологічному значенні обіймає уявлювані та одиничні предмети. Тому, предметом або денотатом, що лежить в основі плану змісту мовної одиниці, є окрема реальність, що сприймається і відображається у свідомості людини [9, 9].

Усі денотати можна поділити на об'єкти мовного характеру та на об'єкти позамовної дійсності, куди відносяться й похідні іменники з латинськими суфіксами на позначення осіб [5, 28].

Як зазначається, слова співвідносяться із речами (денотатами), а не позначають їх [1, 11; 6, 428]. Процес співвіднесення словесного знаку із конкретним об'єктом номінації називається референцією. Іншими словами, референція – це мисленнева операція співвіднесення слова з предметом зовнішнього світу, або поєднання думки та реальності за посередництвом мови [1, 5; 8, 38]. Референт, таким чином, – це конкретний предмет, що виділяється в результаті актуалізації поняття і позначається в висловлюванні мовленнєвим знаком [3, 494; 10, 106]. На відміну від денотата чи сигніфіката, референт відноситься не до імені як дискретної одиниці мови, а до імені в мовленні, точніше у складі речення.

Залежно від характеру референції, тобто співвідношення слова із його денотатом, розрізняють два різновиди предметної віднесеності слова: загальна віднесеність і конкретна віднесеність. Загальна предметна віднесеність – це віднесеність поняття слова до цілого класу предметів (денотатів), яким притаманні спільні ознаки. Конкретна предметна віднесеність – віднесеність поняття слова до окремого одиничного денотата, до окремого індивідуального предмета, конкретного прояву властивості, дії і т. д. Виходячи з цього, денотат можна розглядати як:

- узагальнений образ декількох однорідних предметів;
- узагальнений образ предметів, що належать до одної тематичної групи за одною з ознак;
- узагальнений образ раніше зроблених узагальнень [1, 159].

Розглядаючи денотативний компонент лексичного значення похідних іменників з латинськими суфіксами на позначення осіб німецької та української мов, можна виділити наступні класи денотатів, що співвідносяться із категорією особи:

- **професія або вид діяльності**, наприклад: нім. – *Athletiker, Cellist, Chorist, Dekan, Eroberer*; укр. – *адвокат, баяніст, директор, комерсант, лінгвіст*;
- **якості та властивості**, наприклад: нім. – *Abstinent, Bedlamit, Betrüger, Donnerer, Dummiann*; укр. – *акуратист, галант, ерудит, холерик*;
- **місце проживання**, наприклад: нім. – *Albaner, Adjazent, Byzantiner, Einheimischer, Engländer*;
- **ідеологічні течії та напрями**, наприклад: нім. – *Abolitionist, Adventist, Bernhardiner, Dadaist, Expressionist*; укр. – *анархіст, баніст, імажиніст, інтуїтивіст, клерикал, макіавелліст, паніст*;
- **вік**, наприклад: нім. – *Ächter, Achtzehner, Bocher*;
- **хвороби**, наприклад: нім. – *Arthritiker, Astheniker, Bluter, Choleriker, Chroniker*;
- **родинні зв'язки**, наприклад: нім. – *Agnat, Aszendent, Bruder, Vater*.

Як відомо, предмет і поняття – два взаємодіючих фактора, що визначають лексичне значення слова, оскільки, з одного боку, сумісні ознаки, які утворюють поняття, відштовхуються від предмета, з іншого – будь-які логічні операції над предметами неможливі без тих узагальнень, що містяться в сигніфікатах [5, 30]. Тому, денотативний та сигніфікативний компоненти лексичного значення безпосередньо пов'язані між собою, так як слова є не лише знаками певних предметів, ознак і дій, а й засобом вираження понять, які лежать в основі лексичного значення і через які слова відображають дійсність. Однак, аналізовані компоненти потребують певного уточнення.

Поняття – категорія мислення. Воно виникає в свідомості (процесі відображення дійсності мозком людини) як узагальнення об'єктивно існуючих однорідних предметів. Поняття являє собою результат узагальнення і виділення предметів чи явищ певного класу за визначеними загальними і водночас специфічними для них ознаками. Узагальнення здійснюється завдяки абстрагуванню від конкретних особливостей окремих предметів чи груп предметів у межах певного їх класу. Тому, поняття, виражене словом, відповідає не окремому денотату, а цілому класу денотатів, що виділений за тою чи іншою ознакою, спільною для всіх денотатів цього класу.

З точки зору мовознавства, поняття – це елементарна мисленнева одиниця, яка в узагальненій формі відображає предмети і явища дійсності, шляхом фіксації їх властивостей та відношень [7, 383].

Лінгвістичні та логічні дослідження свідчать про відсутність паралелізму між словом як мовною одиницею та поняттям як мисленневою категорією, оскільки:

- слово може позначати кілька понять;

- одне поняття може виражатись кількома словами;
- одне поняття може виражатись сполученням слів;
- існують слова, що не виражають поняття, а також поняття, що не виражаються словами.

Виходячи з цього, складними являються і відношення між поняттям і значенням слова, які також не є тотожними. Значення слова ширше, ніж поняття, оскільки воно охоплює поняття або уявлення, або емоційне переживання, а також конотативний додаток, який може складатися з різних компонентів, становити різну частину обсягу значення, мати різне співвідношення об'єктивного і суб'єктивного розуміння.

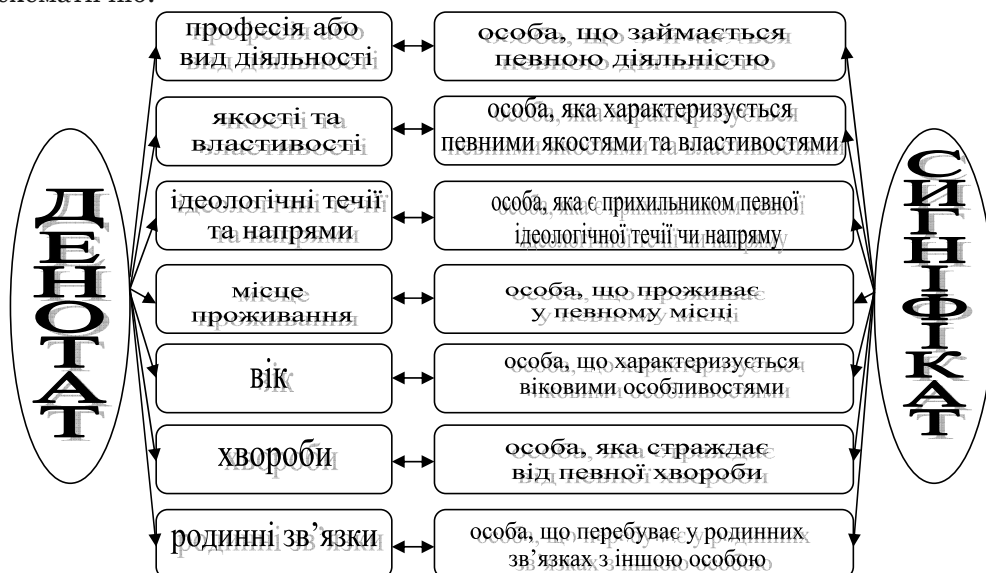
Проте, між поняттям і значенням слова простежується певний взаємозв'язок. Поняття лежить в основі лексичного значення, хоча його межі можуть бути нечіткими. А лексичне значення, в свою чергу, об'єднує в собі два тісно пов'язаних між собою значення: денотативне та сигніфікативне, останнє з яких визначається співвідношенням слова із поняттям.

Сигніфікативне значення – це відношення словесного знаку до сигніфіката або поняття. Сигніфікативне значення є центральним типом значення слова, так як кожен знак повинен бути носієм відомого змісту. З точки зору логіки, сигніфікат являє собою сукупність оперативних одиниць сприйняття або тих найбільш суттєвих ознак, які необхідні для виділення і розпізнавання предмета [5, 25]. Таким чином, сигніфікативне та денотативне значення нерозривно між собою пов'язані, оскільки, з одного боку, сумісні ознаки, що утворюють поняття, відволікаються від предмета, з іншого – будь-які логічні операції над предметами неможливі без узагальнень, які містяться в сигніфікаті [5, 30].

У процесі аналізу семантичної структури похідних іменників з латинськими суфіксами на позначення осіб німецької та української мов, виділено наступні сигніфікативні групи останніх, які безпосередньо співвідносяться із класами денотатів досліджуваних похідних, а саме:

- особа, що займається певною діяльністю (нім. – *Ackerer, Jäger, Jurat, Kommissarius, Laborant*; укр. – *ліфтер, лінгвіст, оратор, пілот, поет*);
- особа, яка характеризується певними якостями та властивостями (нім. – *Aggressor, Bedlamit, Dummerjan, Zyniker*; укр. – *естет, ідіот, сангвінік*);
- особа, що проживає у певному місці (нім. – *Bolivier, Engländer, Gebirgler, Indianer*);
- особа, яка є прихильником певної ідеологічної течії чи напрямку (нім. – *Atheist, Bernhardiner, Bonapartist, Bürokrat*; укр. – *дисидент, екзистенціаліст, імажиніст*);
- особа, що характеризується віковими особливостями (нім. – *Ächter, Achtzehner, Bocher*);
- особа, яка страждає від певної хвороби (нім. – *Astheniker, Bluter, Choleriker*);
- особа, що перебуває у родинних зв'язках з іншою особою (нім. – *Mutter, Schwester, Geschwister*).

Проілюструємо взаємозв'язок денотативного і сигніфікативного компонентів досліджуваних іменників схематично:

Висновки. Отже, в денотативному компоненті лексичного значення слова закріплюються результати пізнавальної діяльності людини, пов'язані з перетворенням ознак реального предмета в ідеальну сутність. Якщо матеріальна сторона слова – це знак поняття, то значення слова – це основа поняття та знаряддя його формування, оскільки поняття створюються і опрацьовуються за допомогою слів і на базі їх.

У процесі дослідження похідних іменників із латинськими суфіксами на позначення осіб німецької та української мов було виділено денотативні класи і сигніфікативні групи,

співвідносні з ними. Як свідчить аналіз, у похідних іменниках обох мов є спільні денотативні класи, якими характеризуються особи – *професія або вид діяльності*, що є найпродуктивнішим, *якості та властивості* та *ідеологічні течії і напрями*. Однак, у похідних іменниках німецької мови виділяються ще три класи, які відсутні у відповідних похідних української мови, а саме *вік*, *хвороби* та *родинні зв'язки*.

Результати дослідження структурно-семантичних характеристик похідних іменників не є вичерпними і можуть прогнозувати подальші дослідження семантичної структури іменників з іншими категоріальними значеннями.

Список використаних джерел

15. Алефиренко Н.Ф. Спорные проблемы семантики: Монография / Николай Федорович Алефиренко. – М.: Гнозис, 2005. – 326 с.
16. Арутюнова Н.Д. Лингвистические проблемы референции / Нина Давыдовна Арутюнова // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Радуга, 1982. – Вып. 8. – С. 5-41
17. Кацнельсон С.Д. Категории языка и мышления: Из научного наследия / С.Д. Кацнельсон. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – 864 с.
18. Копыленко М.М. Об употреблении термина денотат / М.М. Копыленко, З.Д. Попова // Семантические категории сопоставительного изучения русского языка. Воронеж: Изд-во Воронежского университета, 1981. – С. 5-10
19. Косовский Б.И. Типы значения слова / Б.И. Косовский // Методы изучения лексики: Сб. науч. тр. – Минск: Изд-во БГУ, 1975. – С. 118-127.
20. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику / Джон Лайонз. – М.: Прогресс, 1978. – 544 с.
21. Лингвистический энциклопедический словарь / Под ред. В. Н. Ярцевой; Ин-т языкознания АН СССР. – М.: Сов. энцикл., 1990. – 682 с.
22. Никитин М.В. Основы лингвистической теории значения. – М.: Либроком, 2009. – 176 с.
23. Плотников Б.А. Основы семасиологии / Б.А. Плотников. – Минск: Вышэйшая школа, 1984. – 223 с.
24. Уфимцева А.А. Лексическое значение (Принцип семиологического описания лексики) / А.А. Уфимцева. – М.: Наука, 1986. – 240 с.

Summary. The article considers the denotative and significative components of lexical meaning of derivative nouns with the Latin suffixes of German and Ukrainian. In the process of research different and similarity features of analyzed components are identified and their systemic and individual character is defined.

Key words: *derivate, noun, denotation, significant, structural component.*

Отримано: 12.07.2012 р.

УДК 830-3.18

T.N. Fedulenkova

ENGLISH VERBAL PHRASEOLOGICAL UNITS OF BIBLICAL ORIGIN: FREQUENT STRUCTURAL MODELS

Стаття присвячена одній з головних проблем сучасної лінгвістики і, зокрема, англійській фразеології, а саме: проблемі структурного моделювання фразеологічних одиниць. Об'єктом структурного аналізу стали дієслівні фразеологічні одиниці біблійного походження (БФО), які функціонують у сучасній англійській мові. Дослідження спрямоване на виявлення низки найбільш частотних структурних моделей вибраних фразеологічних одиниць.

Ключові слова: *англійська фразеологія, біблійні фразеологічні одиниці (БФО), структурний аналіз, моделювання.*

To begin with, in the introduction to the monograph *Idioms and Idiomaticity* Chitra Fernando gives a working definition of an idiom which reads as follows: «Idioms, or conventional multiword expressions, often but not always non-literal, are hardly marginal in English, though they have been relatively neglected in lexical studies of the language» [17, 5]. The paper presented is targeted to oppose that neglect and to draw the learners' attention to the abundance of verbal (or nominative-communicative, according to A. V. Kunin) biblical phraseological units that function in Modern English.